

Eiropas Savienības klimata un enerģētikas politikas veidošanas process un galvenās domstarpības. Baltijas valstu pozīcija

Latvijas Mežu sertifikācijas padome

Eiropas Savienības Padomes prezidentūra 2026.–2027. gads

No 1. jūlija Eiropas Savienības (ES) Padomes sešu mēnešu prezidentūru pārņēma Īrija. Tās prioritātes ir konkurētspēja, vērtības un drošība. Enerģētikas pārejas jomā Īrija koncentrējas uz enerģētikas krīzes risināšanu, piegāžu drošību, "Tīklu pakotnes" (*Grids Package*) pabeigšanu un pāreju uz tīru enerģiju, lai mazinātu atkarību no fosilā kurināmā importa. Tāpat valsts ir apņēmusies virzīt ES mērķi līdz 2050. gadam sasniegt klimata neitralitāti.

Īrija strādā ciešā grupā jeb "trio" ar nākamajām prezidentūrām – Lietuvu, kas prezidentūru pārņems 2027. gada 1. janvārī un Grieķiju - no 2027. gada 1. jūlija.

Svarīgākās sanāksmes un politiskie pasākumi 2026. gada nogalē

Dokumentā ir iezīmēti vairāki būtiski ES ministru un vadītāju tikšanās datumi:

12. oktobris - Vides ministru padome - *Environment Council*, kurā plānots debatēt par ES Emisijas kvotu tirdzniecības sistēmas (ETS) reformu un ANO klimata pārmaiņu konferenci COP31.

15. oktobris un 17. decembris - Oficiālās Eiropadomes sanāksmes, kurās tiek dalībvalstu vadītāji.

29. oktobris un 10. decembris - Enerģētikas ministru padomes sanāksmes.

29.–30. oktobris - Eiropas un Kanādas samits Kanādā.

13. novembris - Neoficiāla ES valstu un valdību vadītāju tikšanās Dublinā.

26.–27. novembris (vēl jāapstiprina) - Īpašā Eiropadomes sanāksme, lai apspriestu ES nākamo ilgtermiņa budžetu jeb daudzgadu finanšu shēmu (MFF) 2028.–2034. gadam.

30. novembris - Transporta ministru padomes sanāksme.

Plānotās Eiropas Komisijas iniciatīvas 2026. gadā

Eiropas Komisijai (EK) gada pēdējos mēnešos ir saspringta darba kārtība.

20. oktobris - EK iepazīstinās ar savu 2027. gada darba programmu, nosakot galvenās likumdošanas iniciatīvas.

28. oktobris (Klimata noturības ietvars) - Tiks prezentēts integrēts satvars klimata noturībai. EK plāno identificēt 100 visneaizsargātākās teritorijas Eiropā, izveidot Klimata apdrošināšanas aliansi jeb *Climate Insurance Alliance*, lai mazinātu slogu uz valstu budžetiem katastrofu gadījumos, kā arī prezentēt Eiropas karstuma viļņu plānu - *European Heatwave Plan*.

4. novembris - Ilgtspējīga tūrisma stratēģijas prezentēšana.

11. novembris (Aprites ekonomikas akts) - Tiks prezentēts Aprites ekonomikas akts - *Circular Economy Act*, kura mērķis ir veicināt aprites produktu piedāvājumu un pieprasījumu, kā arī samazināt atkarību no kritiski svarīgiem resursiem.

2026. gada 4. ceturksnis

Likumdošanas priekšlikumi enerģētikas noteikumiem 2030. gadiem - tostarp par CO2 transportēšanu un tirgiem, energoefektivitāti un atjaunojamo enerģiju.

Enerģētikas savienības pārvaldības atjaunināšana, kas ietvers arī plānu fosilā kurināmā subsīdiu pakāpeniskai atcelšanai.

Priekšlikumi valstu klimata mērķiem pēc 2030. gada - Kopīgo pūliņu regulas un LULUCF regulas pārskatīšana.

Atliktās vai pārceltās iniciatīvas

Kritisko izejvielu centrs (pārcelts, precīzs laiks nav zināms) -

EK plāno ierosināt ES Kritisko izejvielu centra un jaunas korporācijas izveidi, lai kopīgi iepirktu un veidotu uzkrājumus minerāliem, kas nepieciešami elektroauto, mikroshēmām, aizsardzībai un zaļajām tehnoloģijām, tādējādi mazinot atkarību no citiem ģeopolitiskajiem spēlētājiem.

Krievijas naftas importa pārtraukšana (atlikta uz nenoteiktu laiku) -

RePowerEU priekšlikums pilnībā pakāpeniski atteikties no atlikušā Krievijas naftas importa ir juridiski un politiski jutīgs jautājums - īpaši Ungārijas kontekstā. Priekšlikuma publiskošana tika atlikta saspringto ģeopolitisko notikumu dēļ, tostarp saistībā ar krīzi Tuvajos Austrumos.

Kas ir Aprites ekonomikas akts - *Circular Economy Act*?

Eiropas Komisija plāno prezentēt šo tiesību aktu 2026. gada 11. novembrī.

Galvenais mērķis ir veicināt un stiprināt gan aprites produktu - pārstrādājamu, atkārtoti lietojamu un ilgtspējīgu preču - piedāvājumu, gan pieprasījumu tirgū.

Akta mērķis ir sniegt impulsu ES rūpniecībai un vienlaikus samazināt Eiropas atkarību no kritiski svarīgiem resursiem un izejvielām. Tas ir solis pretim tam, lai ES ekonomika mazāk paļautos uz jaunu resursu ieguvu un importu no trešajām valstīm, tā vietā maksimāli efektīvi izmantojot jau esošos materiālus.

Emisijas kvotu tirdzniecības sistēmas (ETS) reforma

Šī reforma ir viena no centrālajām tēmām ES vides un enerģētikas ministru dienaskārtībā 2026. gada nogalē.

Tuvākās debates būs 12. oktobrī. Dalībvalstu vides ministri tiksies Vides ministru padomē, lai uzsāktu oficiālas debates par Eiropas Komisijas iesniegto priekšlikumu reformēt ES ETS.

Potenciālais lēmums - 11. decembrī. Nākamajā oficiālajā vides ministru sanāksmē decembrī dalībvalstis jau varētu pieņemt kopīgu nostāju par šo reformu. Šāda vienošanās ir kritiski svarīga,

lai Padome varētu uzsākt sarunas ar otru ES likumdevēju – Eiropas Parlamentu.

ETS reforma ir daļa no plašākiem ES centieniem tiesiski nostiprināt klimata politiku un mērķus laika posmam pēc 2030. gada, kā arī nodrošināt pāreju uz klimatneitrālu ekonomiku līdz 2050. gadam.

Galvenās domstarpības Eiropas mērogā

Rūpniecības konkurētspēja pret Klimata mērķiem - CBAM un eksports

EK ierosinājusi noteikt ikgadējo kvotu samazināšanas likmi - tā saukto Lineāro samazināšanas faktoru jeb LRF - 3,7% apmērā no 2031. līdz 2035. gadam un 1,7% no 2036. līdz 2040. gadam. Vairāku valstu, piemēram, Austrijas vadītā aliansē ar Poliju, Čehiju, Slovākiju un Ungāriju, rūpniecības ministri brīdina, ka pārāk strauja bezmaksas kvotu samazināšana apdraud vietējos ražotājus globālajā tirgū. Viņi pieprasa izstrādāt eksporta atbalsta risinājumus oglekļa ieviešanas mehānisma (CBAM) ietvaros, lai Eiropas uzņēmumi nezaudētu konkurētspēju ārpus Eiropas. Kā jau parasti - zaļie un sociālisti Eiropas Parlamentā uzskata, ka EK priekšlikumi jau tā ir pārlietu mīkstināti un apdraud klimata mērķu sasniegšanu.

Cenu stabilitātes mehānismi - Tirgus stabilitātes rezerve – MSR

Lai novērstu krasas CO₂ cenu svārstības, Komisija ierosinājusi vairs automātiski nedzēst liekās kvotas Tirgus stabilitātes rezervē - MSR, bet paturēt tās kā buferi. Daļa valstu prasa stingrāku cenu kontroli, lai pasargātu uzņēmumus no energoresursu krīzes sekām, savukārt EK un klimata aizstāvji brīdina, ka pārlieta iekļaušanās tirgus mehānismos "nogalinās" reālo oglekļa cenu, kas ir galvenais dzinulis investīcijām zaļajās tehnoloģijās.

Ja ETS aptvertajai rūpniecībai un elektroenerģijas sektoram tiks dotas atlaides, analītiķi un eiroparlamentārieši brīdina, ka lielāks slogs emisiju samazināšanā būs jāuzņemas citām nozarēm – lauksaimniecībai, transportam un ēku sektoram, ko regulē Kopīgo

pūliņu regula un jaunais ETS2. Labējie politiskie spēki tam stingri iebilst, norādot, ka šīs nozares jau tā piedzīvo grūtības.

Baltijas valstu pozīcija - elastība un pragmatisms

Visas trīs Baltijas valstis kopumā atbalsta ES klimata neitralitātes virzienu, jo stabilas oglekļa cenas ir spēcīgs signāls investīcijām, piemēram, reģiona vēja enerģijas projektos. Tomēr tās vienlaikus ieņem ļoti pragmatisku aizsardzības pozīciju, lai pasargātu savu tautsaimniecību.

Igaunija kopā ar vēl 9 valstīm, tostarp Bulgāriju, Kipru, Čehiju, Grieķiju, Itāliju, Poliju, Rumāniju un Slovākiju, ir parakstījusi kopīgu deklarāciju, pieprasot EK veikt "pragmatisku un taisnīgu" ETS pārskatīšanu. Šī grupa uzsver, ka jāņem vērā katras dalībvalsts atšķirīgie ekonomiskie apstākļi un enerģijas drošība.

Tādas valstis kā Igaunija sarunās nevirza konkrētus "akmenī iekaltus" procentus vai skaitļus, lai saglabātu manevra iespējas. Tomēr to galvenais uzstādījums ir nodrošināt pēc iespējas vairāk bezmaksas emisijas kvotu saviem vietējiem uzņēmumiem pēc iespējas ilgākā laika periodā - pat pēc 2040. gada, lai novērstu rūpniecības pārcelšanos ārpus ES.

Baltijas valstīm ir kritiski svarīgi, lai ETS reformas rezultātā netiktu samazināts finansējums no solidaritātes mehānismiem, piemēram, Modernizācijas fonda, no kura reģions gūst tiešu labumu enerģētikas infrastruktūras pārejai uz atjaunojamiem resursiem.

Baltijas valstu diplomātiskā pieeja ir "klimata mērķu atbalstīšana ar izņēmumu nodrošināšanu pašu mājās". Tās nepieprasa sistēmas apturēšanu kā to dara, piemēram, Slovākija vai Itālija, bet gan tirgus elastību, kas pasargātu vietējos ražotājus no reģionālajiem cenu šokiem.

Avoti: Eiropas Savienības informācijas vietnes